

Kultūras mantojums un kopiena digitālajā laikmetā

Latvijas Kultūras akadēmijas
Kultūras un mākslas institūts

prof. Anda Laķe

lake.anda@gmail.com

3.10.2022

Senas saknes bibliotēku iesaistei novadpētniecības darbā

Attēlā: 7. Novadpētniecības konference bibliotekāriem

Balvu novada mūs gaida iepazīšanās ar ļoti daudziem izcīnītiem novadpētniekiem —
sava novada patriotiem un novadniekiem, ieskats Balvu novadā.

Latvijas tautas bibliotēku 7. Novadpētniecības konferences dalībnieki
pie bīskapa Valerjana Zantaka dzimtās mājas.
Foto no Balvu RCB Novadpētniecības arhīva

izmanto gan
praktiķi, gan bibliotēku specialitātes stu
bagāts novad
pētniecības materiālu krājums, kas vākt
interesantas
darba metodes, dažas pat vienīgajiem L
bibliotēkā".

Balvu novada bibliotēku uzmanības cen
sportists,
kultūras darbinieks, represētais - ikkatr
Balvu rajona centrālajā bibliotēkā jau il
galvenā
bibliogrāfe Veronika Irbīte. Katrā bibliot
darbs, var
atrast arī šī darba „dvēselīti”, un Balvos
Upītes bibliotēkā
dzejnieks Antons Slišāns un tā katrā bib
ir spilgtas
personības -- tādas pašas kā viņu pave
Balvu novadā mūs gaida iepazīšanās ar
novadpētniekiem -
sava novada patriotiem un novadniekie
Latvijas tautas bibliotēku 7. Novadpētni
pie bīskapa Valerjana Zantaka dzimtās

Avots: I. Sallinene. Novadpētniecības darbs Latvijas tautas bibliotēkās. Bibliotēkas pasaule Nr.20, 01.03.2002. Pieejams: <http://periodika.lv/>

Novadpētniecības materiālu popularizēšanā iecienītas ir izstādes: izstāžu cikli, pastāvīgas izstādes, gan izstādes, kas papildina dažādus pasākumus. Var tikai apbrīnot bibliotekāru izdomu un prasmi veidot oriģinālas, interesantas izstādes. Arvien biežāk to izveidē iesaistās arī bibliotēkas lietotāji. „Visvairāk iepriecina fakts, ka pagastu bibliotekāres savā darbā šogad jo īpaši iesaistījušas lasītājus, interešu klubu dalībniekus, kā arī aicinājušas piedalīties visus ciema iedzīvotājus. Tā, pārlūkojot savu personīgo bibliotēku plauktus, māju bēniņus un lādes, iedzīvotāji uz bibliotēku (Zirās, Usmā, Popē, Puzē, Piltenē) atnesuši daudzus senāko gadu izdevumus: grāmatas, kalendārus, žurnālus un avīzes. No šiem materiāliem izveidotās izstādes piesaistījušas gandrīz ikviena bibliotēkas apmeklētāja interesi, kā arī izraisījušas savstarpējas interesantas diskusijas starp lasītājiem un bibliotekāru“ (Ventspils rajona Ugāles bibliotēka).

ŠODIEN

- ❖ Kultūras mantojuma kopienas – izpratnes dinamika un daudzveidība
- ❖ Digitālais mantojums - specifika
- ❖ Digitālā mantojuma pieejamība un «redzamība», saikne ar mantojuma kopienu

Kultūras mantojuma kopienas – izpratnes dinamika un daudzveidība

Kāpēc runājot par mantojuma saglabāšanu lieto dažādi
interpretēto jēdzienu KOPIENA?

Kopiena

- ❖ **Cilvēku grupa**, kam ir kopīgas iezīmes vai intereses; to var vienot ģeogrāfiska piederība kādai teritorijai vai tā var būt grupa ar kopīgām interesēm vai kopīgām demogrāfiskām pazīmēm.
- ❖ **Sociālo attiecību kopums**, kuru pamatā ir noteikti tās dalībniekus vienojošie identitātes aspekti, personiskā tuvība, emocionālais dziļums, morālās saistības, sociālā saliedētība un kontinuitāte.
- ❖ **Cilvēku tīkli**, kuru identitātes izjūta vai piederība rodas no kopīgas vēstures, kas sakņojas viņu [nemateriālā kultūras mantojuma] praksē un nodošanā vai iesaistīšanās tajā.

Kopienas jēdzienu kultūras mantojuma kontekstā izmantojam, jo

- ❖ tas uzsver pašiniciatīvas un līdzdalības spēku;
- ❖ mantojuma saglabāšanā svarīgi ir kopīgi mērķi, uz sadarbību vērsta mijiedarbe, savstarpēja mācīšanās, atbalsta tīkls un kultūras prakse (Ciolfi, Damala, Hornecker, Lechner, Maye, 2018)
- ❖ pastāv pat pieejas, kur nemateriālais kultūras mantojums un kopiena tiek skatīti kā sinonīmi (Hafstein, 2004).

Kultūras mantojuma kopienu
sastāvs tiek skatīts arvien
plašāk,

sākot no **avota kopienas**,
kultūras mantojuma
nozares profesionāļiem
un ekspertiem līdz
brīvprātīgajiem, īpašām
interesešu un dažādu
iniciatīvu grupām,
pašvaldībām, medijiem,
izglītības un kultūras
organizācijām...

Mantojums vs cilvēki kas to saglabā

Mantojums vs cilvēki, kas to saglabā

- ❖ Jau 20. gadsimta nogalē mantojuma pētniecībā cilvēki un cilvēku vērtības tiek novietotas centrā, kas liek daudzu pētījumu fokusu virzīt uz kopienu lomu kultūras mantojuma identificēšanā, pārveidošanā, attīstīšanā un interpretācijā.
- ❖ KĀPĒC? - Mantojums ir saistīts ar simbolismu, tas iegūst mainīgu nozīmi, kas ir atkarīga no tā lietotāja. Tas pievērš īpašu uzmanību kultūras mantojuma kopienu veidošanās procesiem.

[arī] NKMS Konvencija (UNESCO 2003)

pārvirza uzmanību no mantojuma vērtības uz **vērtību, ko dažādas pilsoniskās sabiedrības grupas piešķir** konkrētiem objektiem un kultūras praksēm, tādējādi problematizējot mantojuma identificēšanas un klasificēšanas (iekļaušanu nemateriālā kultūras mantojuma elementus īpašos starptautiskos un nacionālos aizsardzības sarakstos) jautājumus.

Kopienu mērķi, aizsargātās kultūras vērtības un priekšstati par saglabājamajiem NKM elementiem var būt ne tikai pretrunīgi, bet pat izslēdzoši un konfliktējoši gan savstarpēji, gan attiecībā pret konkrētās valstīs dominējošajām ideoloģiskajām vērtībām.

Kultūras mantojuma kopiena kā kustīgs un mainīgs fenomens

- ❖ Mantojuma kopienām ir ne tikai tiesības gūt labumu no esošā mantojuma, bet arī tiesības atlasīt **jaunas kultūras izpausmes** un rosināt to klasificēšanu kā kultūras mantojumu.
- ❖ Turklāt, **mantojuma kopienas jēdziens tiek interpretēts plašāk nekā tā saucamās dabiskās kopienas**, kas veidojas, pamatā balstoties uz etnisko piederību, teritoriālo piederību vai kopīgu vēsturi.
- ❖ Mantojuma kopienai raksturīgi konstruēšanās procesi, tā tiek skatīta kā kolektīvas apvienošanās veids, kas pieļauj to, ka dalībnieki ir izkaisīti telpā, bet nepārtraukti, pastāvīgi un brīvprātīgi **apliecina savu saikni ar mantojumu.**

Mantojuma kopiena kā atvērts fenomens

- ❖ Nemateriālā kultūras mantojuma kontekstā ne kopiena, ne grupa nav identificējamā kā konstantas, objektīvi un kvantitatīvi uzskaitāmas cilvēku kopas, bet tās fiksējamā kā plūstošas vienības, jo cilvēki var tām pievienoties vai tās pamest, būt vienlaikus daļa no dažādām kopienām.
- ❖ Mantojuma aizsardzības un saglabāšanas procesos svarīgi ir tas, ka kopienas parasti nav viendabīgas, un **kopienā var būt dažādi viedokļi par jautājumiem**, kas saistīti ar NKM identifikāciju, atzīšanu vai aizsardzību.

Kultūras mantojums un digitālās tehnoloģijas

- ❖ Jauni mantojuma saglabāšanas tehnoloģiskie formāti un iespējas.
- ❖ Izmainītas pieejamības iespējas mantojumam.
- ❖ Palielinājusies tā sabiedrības daļa, kurai ir iespēja izzināt ar mantojumu saistītus kultūras artefaktus.

Mantojuma kopienas digitālajā vidē

Interneta vide un digitālo tehnoloģiju radītās multimedialās komunikācijas iespējas **veidojušas arī jauna tipa kopienas**, kuras savu kultūras praksi attīsta un pieredzi uzkrāj digitālajā vidē.

Digitālās vides specifika nosaka arī tajā dzimušo kopienu mērķus un vērtību klājumu, saišu noturību un ilgtspēju, kā arī gatavību praktiski rīkoties un nepieciešamības gadījumā uzņemt atbildību par to, kas viņiem ir vērtīgs, tādējādi pārkārtojot mantojuma kopšanas, komunikācijas, interpretācijas un aizsardzības procesus.

Mantojuma kopienas digitālajā vidē

Digitālais mantojums

Kultūras mantojuma jēdziena izpratnes paplašināšanās

- ❖ Kultūras mantojuma izpratnei ir dinamisks raksturs, tā interpretāciju nosaka kultūras, sociālais, ekonomiskais, vides un politiskais konteksts, kā arī sabiedrības pieredze kopumā.
- ❖ Skatījumu uz kultūras mantojuma nozīmi būtiski paplašināja arī pētījumi un pieejas, kur tas atklāts kā resurss sabiedrības ilgtspējīgai attīstībai.
- ❖ Kultūras mantojuma izpratni paplašināja arī jaunas mūsdienu mantojuma veidošanās prakses, piemēram, laikmetīgās mākslas darbi, kuri ir cieši saistīti ar identitāti un vērtībām, kuru pamatā ir tradicionālās zināšanas un prasmes.

Digitālais mantojums kā iespēja

- ❖ Digitālo mantojumu veido datorizēti materiāli ar paliekošu vērtību, kas būtu jā saglabā nākamajām paaudzēm.
- ❖ Digitālais mantojuma «avots» (nāk no) dažādām kopienām, nozarēm, industrijām un reģioniem.
- ❖ Ne visiem digitālajiem materiāliem ir paliekoša vērtība, bet tiem, kas ir, ir nepieciešama aktīva saglabāšanas pieeja, lai saglabātu digitālā mantojuma nepārtrauktību.

Kultūras un tehnoloģiju saplūšana visspilgtāk izpaužas tieši mākslas un citu mantojuma kolekciju reprezentācijā

Digitālā kultūras mantojuma izpratne nozīmē jaunas pieejas starp

**DATIEM un
TEHNOLOĢIJĀM**

**DIGITĀLO
MANTOJUMU**

**KULTŪRAS
MANTOJUMU**

Digitālā kultūras mantojuma ekosistēma ietver

- ❖ plašu partneru loku galeriju, bibliotēku, arhīvu un muzeju sektorā, materiālo un nemateriālo kultūras mantojumu, kas saistīts ar saglabāšanu digitālā veidā;
- ❖ visus iesaistītos, kas skar koplietošanas procesus un autortiesības , jaunas auditorijas un kopienu iesaistes formas;
- ❖ organizāciju darba pārstrukturēšanu/ pārveidi;
- ❖ mācīšanās iespējas no kolekcijām;
- ❖ tūrisma jaunas izpausmes;
- ❖ daudzveidīgas kuratoru prakses...

Piemēram,

3-D digitālie
modeļi
kultūras
mantojuma
objektiem

ISSN S2212-0548

Digital Applications in Archaeology and Cultural Heritage

Editor-in-Chief:

Sofia Pescarin

DZĪVES SITUĀCIJAS

Sociālie pakalpojumi,
nodarbinātība

Ģimene

Uzņēmējdarbība

Nauda un nodokļi

Māja un vide

Kultūra, sports, tūrisms

Tiesību aizsardzība

Izglītība

Konsulārie pakalpojumi

Transportlīdzekļi

Veselība

Pārrobežu pakalpojumu
sniegšana

Informācija UZŅĒMĒJIEM.

Uzņēmējdarbības uzsākšana

Informācija UZŅĒMĒJIEM.

Uzņēmējdarbības veikšana

Informācija UZŅĒMĒJIEM.

Uzņēmējdarbības izbeigšana

Atļaujas, licences un
saskaņojumi pakalpojumu
sniegšanai

Prasības produktiem

Digitālās bibliotēkas

25.10.2019

Attēli, grāmatas, laikraksti, filmas, audio un video ieraksti, arhīvu dokumenti un muzeju priekšmeti ir kultūras mantojums, kura saglabāšanu nākamajām paaudzēm un piekļuvi sabiedrībai nodrošina dažādas digitālās krātuves. Daudzi no resursiem ir brīvi pieejami bez maksas, bet daļa, aizsargājot autortiesības, paredz satura abonēšanu.

1. Ceļvedis digitālajā kultūras mantojumā

Iepazīstoties ar digitālo kultūras mantojumu, ir iespēja izmantot plaši pieejamus digitālos resursus. Šādi universāli digitālā kultūras mantojuma informācijas avoti var būt bibliotēkas, elektroniskie bibliotēku kopkatalogi un tīmekļa vietnes, kas ietver vispārīgu informāciju par kultūru.

Atbalsts dažādas informācijas ieguvē ir Latvijas publiskās bibliotēkas, kurās ir pieejami datori un bezmaksas internets. Ja esat nokavējis bibliotēkas darba laiku, atcerieties, ka pie bibliotēkas, 10 metru rādiusā ir pieejams bezmaksas WI-FI internets (ja ēkas konstrukcija to atļauj). Pēc atrašanās vietas sev tuvāko bibliotēku varat noskaidrot portālā kulturasdati.lv. Tāpat šajā portālā iespējams sameklēt informāciju arī par citām kultūras iestādēm un organizācijām.

Viena no informācijas meklēšanas priekšrocībām bibliotēkās ir iespēja izmantot bibliotekāru konsultācijas. Šāda palīdzība var būt noderīga, arī izmantojot bibliotēku kopkatalogus un datu bāzes. [Valsts nozīmes bibliotēku kopkatalogā](#) vai meklēšanas vietnē Primolatvija.lv varat sameklēt un pasūtīt Latvijas Nacionālajā bibliotēkā un augstskolu bibliotēkās pieejamos izdevumus saņemšanai bibliotēkā, kā arī varat piekļūt atsevišķiem resursiem šo bibliotēku veidotajās un abonētajās datu bāzēs.

[Latvijas Nacionālā digitālā bibliotēka](#) (LNDB) ir lielākā publiski pieejamā dokumentārā mantojuma digitālā krātuve Latvijā, kuru veido tādi nozīmīgi resursi kā portāls [Periodika](#), [Grāmatu portāls](#), digitalizētu fotoattēlu kolekcija [Zudusī Latvija](#), Latvijas vēsturisko [skaņu ierakstu kolekcija](#), un citas nesen publicētas [kolekcijas](#). Digitālo bibliotēku iespējams izmantot ar vai bez autorizēšanās portālā. Materiāli ir pieejami bez maksas. Daļa materiālu ir aizsargāti ar autortiesībām un pieejami tikai Latvijas Nacionālajā bibliotēkā un Latvijas publiskajās bibliotēkās klātienē.

Cita dimensija: digitālās vides dati kā unikālas pētniecības iespējas par kultūras mantojuma «ekspluatēšanu» politisko mērķu sasniegšanā

Kā pagātnes izpausmes mūsdienu kultūras mantojumā ietekmē mūsu “politisko” domāšanu un jūtas sociālo tīklu un digitālās vides producēto hipersavienojumu un lielo datu ieguves iespēju laikmetā laikā?

Pētījumi par to, kā dažādi kultūrvēsturiski fakti tiek izmantoti sociālo mediju diskusijās par Brexit, Itālijas 2018. gada vēlēšanām, ASV un Meksikas robežas debatēs un, protams, Krievijas izraisītā kara argumentācijā.

Dati par to, kā politiķi, partijas un privātpersonas ideoloģiskās diskusijās atsaucas uz dažādiem pagātnes kultūras mantojuma aspektiem, lai **iekļautu vai izslēgtu** “citus”, pamatojoties uz kultūru, reliģiju, šķiru, rasi, etnisko piederību utt.

Digitālā saglabāšana - visi tie procesi, kuru mērķis ir nodrošināt digitālā mantojuma materiālu nepārtrauktību **tik ilgi, cik tie ir nepieciešami.**

Kas noteiks nepieciešamību?

Cik cieša ir mantojuma avota kopienas saikne ar digitālā mantojuma elementiem?

Digitālā mantojuma pieejamība, «redzamība»...

Vai saglabāts ir pārmantots?

LATVIEŠU FOLKLORAS KRĀTUVES DIGITĀLAIS ARHĪVS

TIEK AKTĪVI UN
SISTEMĀTISKI
PAPILDINĀTS

The screenshot shows a web browser window displaying the website 'LATVIEŠU FOLKLORAS KRĀTUVES DIGITĀLAIS ARHĪVS'. The browser's address bar shows 'garamantas.lv'. The website's header includes the logo 'TAS.LV', the title 'LATVIEŠU FOLKLORAS KRĀTUVES DIGITĀLAIS ARHĪVS', a language dropdown set to 'LV', and a search bar with the text 'meklēt'. Below the header is a navigation menu with links for 'Personas', 'Attēli', 'Audio', 'Organizācijas', 'Karte', 'Citi', 'info', and 'ienākt'. There are also social media icons for Facebook and Twitter.

The main content area features two featured articles:

- Augustā digitalizētās kolekcijas** (07.09.2022): Augustā digitalizētas 45 folkloras kolekcijas. Lielākās no tām ir Dobeles 6-klašu pamatskolas vākums LFK [1576], Kārļa Tīģera folkloras vākums LFK [237] un Salimona Burlacāna folkloras vākums LFK [483]. Lasīt vairāk...
- Jūlijā digitalizētās kolekcijas** (05.08.2022): Jūlijā garamantas.lv papildinātas ar 28 folkloras kolekcijām. Lielākās no tām ir Pampāju 6-klašu pamatskolas vākums LFK [1206], Jāņa Zaikova folkloras vākums LFK [446] un Jēkaba Krastiņa folkloras vākums LFK [176]. Lasīt vairāk...

On the left side of the main content, there is a vertical list of items with a right-pointing arrow icon. The first item is a handwritten document titled 'Pasakas' with a red box containing the number '483' and '1-22'. The text on the document reads: 'Šīs pasakas ir sarakstījis Salimons Burlacāns. Salimona dēls, Jāņa ģimene. Šīs pasakas ir sarakstītas no 11. līdz 26. jūnijam pag. Kārtānu sētā, Rūjiena novads. Šīs pasakas ir sarakstītas no 11. līdz 26. jūnijam, 2019. g.'

On the right side, there is a section titled 'PIEDALĪ...' with a sub-section 'Folkloras ku Latvijā'. Below this are several icons representing different folkloric elements: a purple icon with a stylized 'W' shape, a brown icon with a stylized 'W' shape, and a red icon with a stylized 'W' shape.

The bottom of the screenshot shows the Windows taskbar with icons for Google Chrome, Microsoft Teams, Microsoft Word, Microsoft PowerPoint, and Microsoft Excel.

- ❖ ir konstatējamas būtiskas izmaiņas priekšstatos par to, kādā mērā un veidā kopienas nosaka kultūras mantojuma veidošanos, piešķirot tām arvien lielāku lomu ne tikai mantojuma aizsardzībā un uzturēšanā, bet arī mantojuma elementu identificēšanā, mantojuma digitalizācijā.
- ❖ Atmiņas institūciju sadarbība un iedzīvotāju iesaiste digitālo mantojuma kolekciju veidošanā piešķir digitālajām kolekcijām mantojuma vērtību un pārmantošanas ticamību.

Digitālā vide Tuvināšanās un barjeras

Atmiņas institūciju
veidotās kultūras
mantojuma
digitālās
kolekcijas

- Mantojuma kopiena aktīvi līdzdarbojas mantojuma saglabāšanā.
- Digitālā mantojuma kolekciju vienību apjoms un «saikne» ar kopienu.

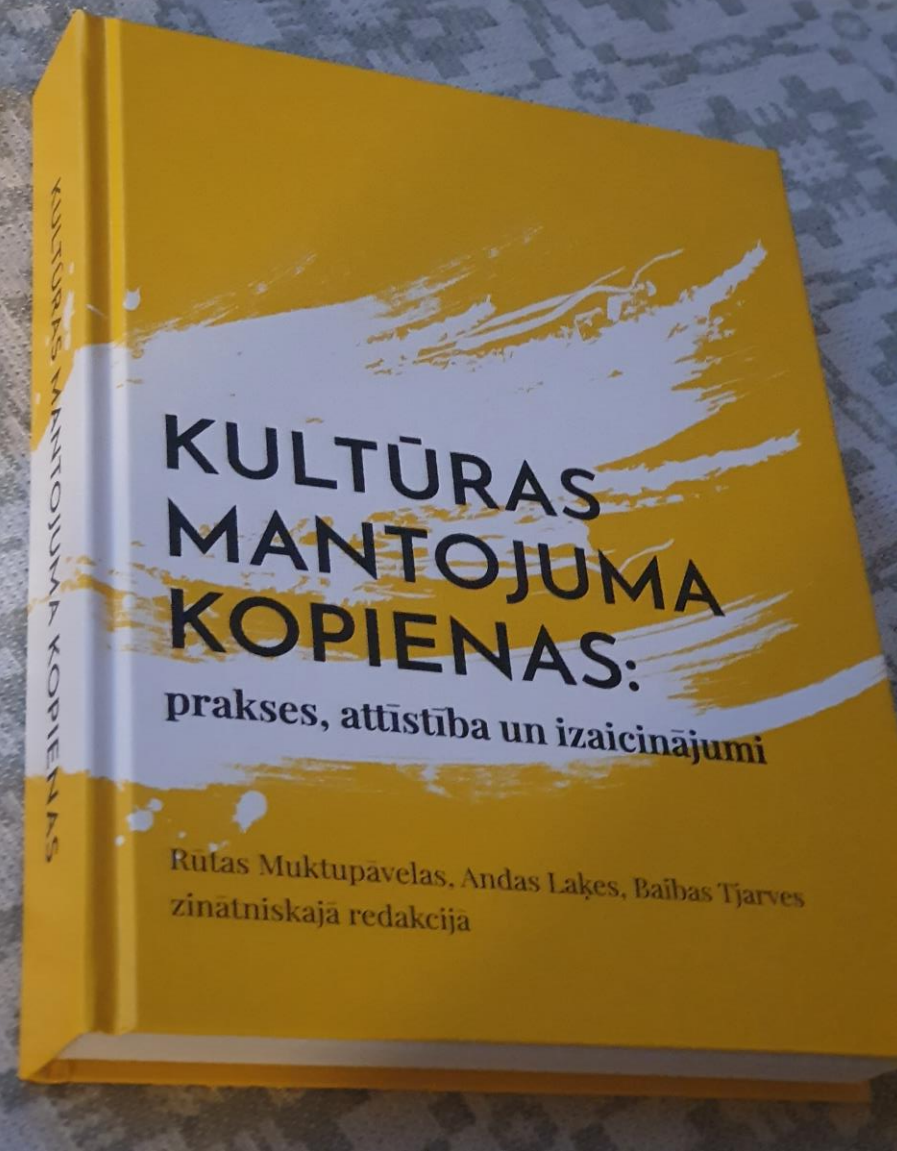
Pieejamības paplašinājums vs pieejamības riski

Vai un kā pastāv dialogs/prakse/ saikne
starp abām mantojuma kopienas izpausmēm?

Vairāk: LKA pētnieku
izstrādātajā
kolektīvajā monogrāfijā

PALDIES!

Latvijas Kultūras akadēmijas
Kultūras un mākslu institūts
prof. Anda Laķe
lake.anda@gmail.com

